Pellervon taloustutkimus

16.10.2020

Lausunto maatalousjaostolle

Lausuntopyyntö hallituksen talousarvion vaikutuksista Suomen maatalouden kannattavuuteen ja maataloustuloon

Pellervon taloustutkimus PTT

Arvio talousarvion vaikutuksesta maatalouden kannattavuuteen ja maatalouden yrittäjätuloon

Tausta

Vuoden 2021 valtion talousarvioesityksen mukaan Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle ehdotetaan ensi vuodeksi määrärahoja noin 2,63 miljardia euroa. Määrärahat pienentyvät noin 65 miljoonalla eurolla kuluvan vuoden talousarvioon verrattuna.

Yleisesti voidaan todeta, että talousarvion vaikutukset maatalouden yrittäjätuloon ovat lähtökohtaisesti pieniä. Yrittäjätulon kehitys määräytyy markkinoiden kehityksen mukaan. Merkittävimmät tekijät ovat maatalouden tuotantomäärien, markkinatuottojen sekä maatalouden kustannusten kehitys. Maatalouspolitiikassa ja sen rahoituksessa tapahtuvat muutokset korostuvat yleensä Euroopan unionin rahoituskauden vaihtuessa ja yhteisen maatalouspolitiikan uudistusten yhteydessä.

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistus, jonka piti tulla voimaan vuoden 2021 alusta lähtien, on viivästynyt. Uuden politiikan toimeenpano alkaa aikaisintaan vuonna 2022. Vuonna 2021 maatalouspolitiikassa noudatetaan ns. siirtymäaikaa, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että maataloudelle maksettavat tuet pysyvät liki vuoden 2020 tasolla. Tämä heijastuu myös Suomen maatalouden tukipolitiikkaan, eikä budjettiesitykseen sisällykään merkittäviä muutoksia tukitasoihin.

Pellervon taloustutkimus

16.10.2020

Maatalouden markkinatilanne[1]

Maailmalla korjataan satovuotena 2020/21 kaikkien aikojen runsain viljasato. Myös kulutus jatkaa kasvuaan väestönkasvun vetämänä. Viljavarastotkin päätyvät hienoiseen kasvuun. Kysynnän ja tarjonnan suhteen pysyessä lähes ennallaan ei hintoihin ole tulossa suuria muutoksia. Suomessa korjataan selvästi viime vuoden huippusatoa pienempi sato erityisesti kuivan alkukesän takia. Viljan laatu on jäänyt monin paikoin heikoksi: elintarvikekäyttöön soveltuvan viljan saatavuus on heikentynyt, mikä nostaa laatupreemioita viljan hinnoissa. Korkeat viljavarastot toimivat puskureina ja viljan hinnat kehittyvät vakaasti.

Kauran elintarvikekäytön yleistyminen pitää kauran kulutuksen kasvussa. Myös vienti vetää mukavasti. Kauran hinta määräytyy kuitenkin rehuviljamarkkinoiden vakaan tilanteen mukaan.

Optimaaliset tuotanto-olosuhteet ovat kasvattaneet maidontuotantoa EU:ssa. Myös ensi vuonna maidon tuotanto pysyy runsaana. Euroopan alueella nestemäisten maitotuotteiden kysyntä jatkaa kuitenkin laskussa. EU:n maitomarkkinoiden tilannetta on osaltaan helpottanut se, että kansainvälinen kauppa on ollut pirteää. Maidon tuottajahinta EU:ssa laskee tänä ja ensi vuonna, kun kuluttajien ostovoima ja siten kysyntä heikkenee sekä kilpailu kiristyy.

Tämän vuoden poikkeuksellisen hyvä rehusato on nostanut merkittävästi keskituotosta Suomessa ja sen seurauksena maidontuotanto on nousussa ensimmäistä kertaa vuoden 2015 jälkeen. Tilamäärä ja lehmämäärä sen sijaan vähenevät edelleen. Ensi vuonna maidontuotanto Suomessa kääntyy jälleen laskuun. Nestemäisten maitotuotteiden kulutus on Suomessa melko voimakkaassa laskussa. Kuluttajien ostovoiman kasvun heikkeneminen vähentää myös Suomessa kalliimpien maitotuotteiden kysyntää. Lisäksi maitotuotteiden vienti vähenee kilpailun lisääntyessä ja kysynnän heikentyessä vientimarkkinoilla. Maidon tuottajahinta Suomessa nousee tänä vuonna, mutta kääntyy ensi vuonna loivaan laskuun maitomarkkinoiden kansainvälistä tilaa mukaillen.

Naudanlihan tuotanto EU:ssa pienentyy hieman. Tuotantoa vetää alaspäin koronapandemian aiheuttamat muutokset kysynnässä. Pandemian takia ravintoloiden ja muiden ruokapalveluyritysten toimintaa rajoitettiin, mikä vähensi naudanlihan kulutusta merkittävästi. Naudanlihantuotanto laskee myös Suomessa. Myös naudanlihan

[1] Lähde: PTT:n maa- ja elintarviketalouden ennuste syksy 2020.
Saatavilla: https://www.ptt.fi/ennusteet/metsaala/maa-ja-elintarviketalous-syksy-2020.html

kulutus Suomessa pienenee, mikä vetää naudanlihan tuottajahinnan hienoiseen laskuun.

Sianlihan kulutus laskee koko Euroopan alueella, mutta vienti EU:sta Kiinaan on kasvanut merkittävästi. Kiinan oma tuotanto jouduttiin suurelta osin ajamaan alas afrikkalaisen sikaruton (ASF) takia. Sianlihan hinta EU:ssa nousi reippaasti vientikysynnän imussa viime vuoden lopussa ja tämän vuoden alussa. Keväällä hinta kuitenkin kääntyi laskuun. Sitä veti alaspäin vientikilpailun kiristyminen Kiinan myönnettyä uusia tuontilupia yhdysvaltalaisille ja brasilialaisille toimijoille. ASF:n leviäminen EU:n suurimpaan sianlihanviejämaahan Saksaan luo epävarmuutta sianlihamarkkinoille. Muun EU:n tapaan Suomesta viedään runsaasti sianlihaa Kiinaan. Tämä kääntää sianlihan tuotannon nousuun Suomessa monen laskuvuoden jälkeen. Vientikysynnän reipas kasvu vetää myös tuottajahinnan hienoiseen nousuun. Ensi vuonna Kiinan vienti alkaa hiipua ja tuotanto Suomessa palaa laskusuuntaan. Kotimaisen sianlihan kulutuksen pienentyminen jatkuu niin tänä kuin ensi vuonna. Tuottajahintojen nousu taittuu ensi vuonna.

Siipikarjanlihan tuotanto EU:ssa kääntyy väliaikaisesti laskuun. Eurooppalaisen siipikarjanlihan vienti takkuaa, koska se kohtaa entistä kovempaa kilpailua erityisesti eteläamerikkalaisilta markkinoilta. Suomessa siipikarjanlihan tuotanto kasvaa edelleen. Tuotannon kasvu johtuu kulutuksen kasvun jatkumisesta. Siipikarjanlihan vienti on vähäistä. Hintamuutokset ovat tänä ja ensi vuonna Suomessa varsin maltillisia.

Merkittävänä trendinä eläinperäisten tuotteiden kotimainen kysyntä on laskussa. Vastuullisuus korostuu muutenkin ruuan kulutuspäätöksissä enenevästi.

Maatalouden markkinatuotot eivät kasva tänä vuonna, vaikka sekä maidon että sianlihan tuotanto kasvaa ja hinnat nousevat. Tämä ei riitä korvaamaan sitä, että kasvituotannon tuotot jäävät merkittävästi viime vuoden huippusatojen tuomista tuloista. Maatalouden yrittäjätulo sen sijaan kasvaa jo toista vuotta peräkkäin. Tänä vuonna yrittäjätuloa vetää ylöspäin erityisesti tuotantokustannusten poikkeuksellisen voimakas lasku. Sekä rehujen, lannoitteiden että energian hinnat ovat alhaalla. Ensi vuonna kustannukset kääntyvät nousuun ja kääntävät myös yrittäjätulon laskuun.

Vuonna 2019 maatalouden yrittäjätulo kääntyi Suomessa nousuun. Tänä vuonna Pellervon taloustutkimus PTT:n maa- ja elintarviketalouden ennusteen mukaan maatalouden yrittäjätulo nousee 15 prosenttia, noin 1100 milj. euroon. Maatalouden markkinatuotot ovat vuonna 2020 yhteensä noin 4,8 mrd.€, maatalouden kokonaiskustannukset noin 5,3 mrd.€ ja tuet noin 1,6 mrd.€. Vuonna 2021 yrittäjätulo kääntyy sen sijaan 8 prosentin laskuun (1,02 mrd. euroa). On myös tärkeää huomata, että vaikka

maatalouden yrittäjätulo on noussut vuosina 2019–20 melko reipasta vauhtia, tulotaso on silti selvästi 10 vuoden takaista tilannetta heikompi. 2010-luvun alussa maatalouden yrittäjätulo oli liki 1,5 mrd. euron tasolla, joten maatalouden tulot ovat ensi vuonna noin kaksi kolmasosaa 10 vuoden takaista tilannetta pienemmän.

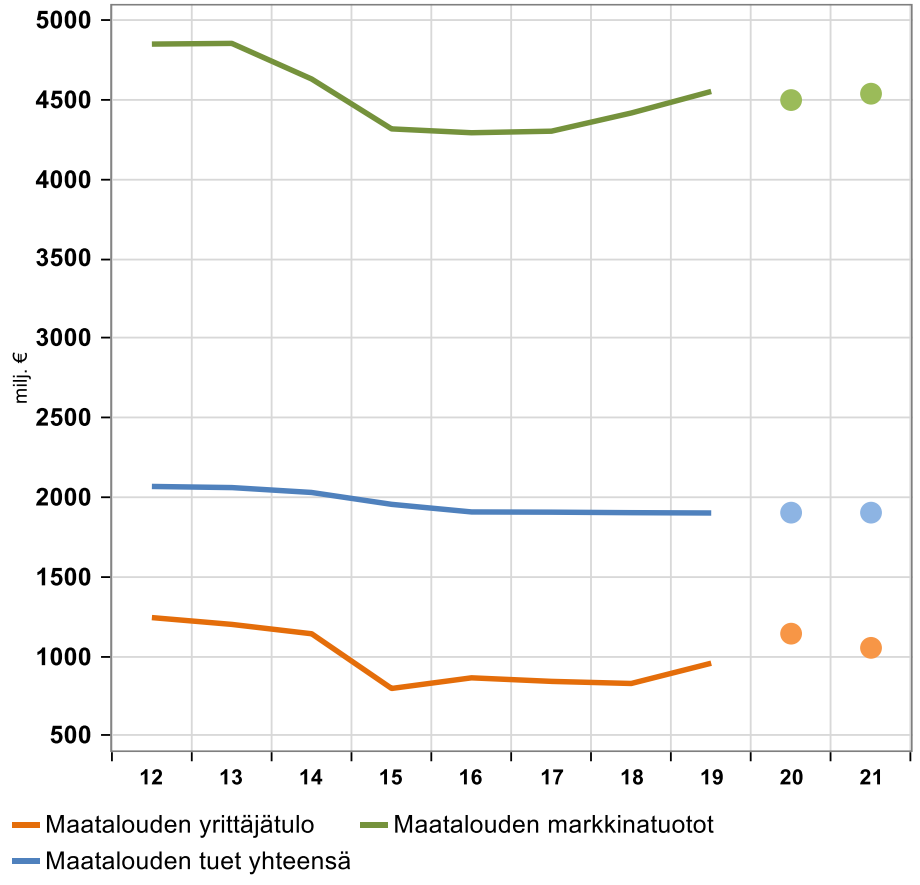

Lähde: Eurostat, Macrobond, PTT

Kuvio: *Maatalouden yrittäjätulon, markkinatuottojen ja tukien kehitys 2012-2019 sekä PTT:n ennusteet vuosille 2020 ja 2021.*[2]

[2] Tilastokeskus teki maatalouden yrittäjätuloon merkittäviä korjauksia vuodenvaihteessa. Yllä olevan kuvion aikasarjan luvut poikkeavat siksi merkittävästi aikaisempien vuosien ennusteiden maatalouden yrittäjätulon aikasarjasta.

Talousarvion vaikutukset

Vuoden 2021 talousarvio ei vaikuta olennaisesti maatalouden kannattavuuteen ja yrittäjätuloon. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen viivästyttyä maatalouden tukipolitiikka on käytännössä jähmettynyt ja ensi vuoden tukitasot ovat siksi hyvin lähellä kuluvan vuoden tukitasoja. Siksi talousarvion vaikutukset maatalouden tuloihin ovat tavanomaistakin pienemmät. Yrittäjätulossa nähdään tänä ja ensi vuonna merkittäviä muutoksia. Tänä vuonna yrittäjätulo nousee merkittävästi, palautuakseen ensi vuonna selvästi lähemmäs viime vuoden tasoa. Yrittäjätuloa kuitenkin liikuttavat muutoksen tuotannon määrässä, tuottajahinnoissa ja panosten hinnoissa, ei talousarvioon liittyvät tekijät.

Maatalouden kannattavuuden parantaminen

Talousarvioesityksessä todetaan, että maatalouden kannattavuuden ja kilpailukyvyn parantaminen on tärkeää, jotta kotimainen raaka-ainetuotanto säilyy, jolloin myös ruoan alkuperä tunnetaan mahdollisimman hyvin. Tällä hetkellä kuluttajien valintoihin vaikuttaa yhä enenevässä määrin ruuan tuotannon vastuullisuus. Esimerkiksi ympäristö- ja ilmastovaikutukset sekä eläinten hyvinvointi vaikuttavat siihen, mitä ruokaa kuluttajat ostavat. Siksi on hyvä tunnistaa myös se, että ruoan alkuperän tunteminen voi olla keino parantaa maatalouden kannattavuutta, jos sillä voidaan lisätä kuluttajien maksuhalukkuutta heidän mieltymystensä mukaan tuotetusta ruuasta.

On selvää, ettei maatalouden kannattavuusongelmia voida ratkaista yksittäisen vuoden talousarvion kautta. Vuoden 2021 talousarvioesityksessä on pohdittu keinoja parantaa maatalouden kannattavuutta ja kilpailukykyä myös pitemmällä aikavälillä. PTT:n ja Luken yhteisessä Maatilatalouden kehittämisrahasto Makeran rahoittamassa tutkimushankkeessa EU:n maatalouspolitiikka vuoden 2020 jälkeen – vaihtoehtoiset polut ja Suomen maatalous (CAPMAP) tunnistettiin keinoja, joiden avulla maatalouden kannattavuutta ja kilpailukykyä voidaan parantaa pitkällä aikavälillä.

CAPMAP-hankkeessa esiin nousi useita maatalouden kannattavuutta mahdollisesti parantavia muutoksia. Yhtenä keinona tunnistettiin koko elintarvikesektorin välinen yhteistyö. Yhteistyössä on jo otettu ensimmäisiä askelia toimijoita yhdistävän yhteisen ruokapöydän merkeissä. Sektorin sisäisen yhteistyön lisäämiseen ja kehittämiseen pitää kuitenkin panostaa selvästi lisää. Myös maatalousyrittäjien välistä yhteistyötä eri muodoissaan, kuten koneyhteistyönä, työnvaihtona ja vertaistukena, on syytä edistää.

Pellervon taloustutkimus

16.10.2020

Maatalouden rakennemuutoksen eteneminen on niin ikään keskeisessä roolissa kannattavuuden kehittämisessä. Siksi rakennemuutoksen etenemistä on myös tarpeen edistää myös politiikkatoimilla. Esimerkiksi nykyistä käytäntöä selvästi pitempi pellonvuokra-aika helpottaisi jäljelle jäävien maatalousyritysten tulevaisuuden suunnittelua. Pitempikestoisten vuokrasopimusten asettaminen ehdoksi maataloudelle maksettaville tuille edistäisi tavoitetta merkittävästi.

Uusien teknologioiden tuomista mahdollisuuksista maataloustuotannossa on puhuttu viime aikoina paljon. Niiden käyttöönotto ei kuitenkaan saa heikentää maataloustuotannon kannattavuutta. Samoin maatalouden ympäristö- ja ilmastohaasteisiin vastaamisessa on kiinnitettävä huomiota myös toimenpiteiden vaikutuksiin maatalouden tuloihin. Ensisijainen vaihtoehto ympäristö- ja ilmastoystävällisempien tuotantotapojen aiheuttamien kustannusten kattamiseen on markkinatulojen kasvaminen, mutta myös poliittisia toimia saatetaan tarvita ainakin siirtymävaiheessa.

Maatalousyrittäjien ammattiosaamisella on luonnollisesti selvä yhteys maatalouden kannattavuuteen. CAPMAP-hankkeessa kävi myös ilmi, että maatalouden koulutusjärjestelmä ei kaikin osin vastaa tulevaisuuden maatalousyrittäjien tarpeita. Siksi olisi tarpeen käynnistää selvitys maatalousopetuksen nykytilasta ja muutostarpeita.

Lisätietoja:
Tapani Yrjölä
040 164 8042
tapani.yrjola@ptt.fi